

Данка ИВАНОВИЋ
ДЕВЕТ ЖИВОТА
ОНОРЕА ДЕ БАЛЗАКА

Филолошки факултет
Универзитет у Београду

(Peter Brooks. *Balzac's lives*.
New York: New York Review of Books, 2020, 280 pp.)

Студија Питера Брукса *Балзакови животи* (Brooks 2020), како и сâм аутор у уводном дијелу подвлачи, „није биографија, већ антибиографија“ (Исто: 2, превод Д. И.). Њен циљ је да кроз анализу ликова из *Људске комедије* и њихових биографија прикаже не само историјску, културну и политичку стварност Балзаковог времена већ и да повеже реалност и књижевност 19. вијека у двостранично огледало у којем се оне преплићу, једна на другу пресликавају и тиме постају неодојиве: „Балзаков опширни роман није само огледало његовог времена – он је настајање овог огледала самог“ (Исто).

У уводном дијелу (стр. 1–10) Балзаково рођење ставља се у контекст политичких превирања у Француској, то јест Наполеоновог доласка на власт. Како аутор наглашава, Балзак је био свједок настајања новог свијета, заснованог на капиталу, пресудном за успостављање нових положаја у друштву. Балзакови животи у том смислу одступају у односу на уобичајено раздвајање аутора и његовог живота, с једне, и дјела, с друге стране. Брукс, заправо, за полазну тачку анализе узима животе девет Балзакових ликова који посјеђују „провизорну супстанцијалност“ (Исто), али које је ипак могуће довести у везу с Балзаковим унутрашњим животом и доживљајем како француског друштва тако и појединца.

Аутор у неколико наврата истиче податак да *Људска комедија* садржи приближно 2472 (исто) лика, међу којима су за потребе студије одабрани следећи: Ежен де Растињак, Жан-Естер ван Гобсек, Антоанета де Ланже, Рафаел де Валентен, Лисјен Шардон де Рибампре, Жак Колен, Анријета де Морсоф, поручник Шабер, као и Марко Фачино Кане и његов пријатељ. Иако је овим ликовима пажња посвећена у појединачним поглављима, они се такође појављују и у контексту биографије других ликова те се може пратити њихов живот виђен кроз различите призме. Њихова супстанцијалност додатно је наглашена навођењем година њиховог рођења и смрти.

Ежен де Растињак, кога већина читалаца познаје из романа *Чича Горио*, али и из *Шајринске коже*, амблем је жеље за успјехом у Паризу. Детаљним описима његових тежњи, односа, савеза с Вотреном и свих моралних дилема које то партнерство подразумијева, овај лик по Бруксовој оцјени чита Париз и сагледава талог политичке и економске прерасподјеле моћи у постнаполеоновској ери и ери Реставрације. Тумачећи Балзакову тежњу да буде секретар (Исто: 43) француског друштва, Брукс, заправо, аргументује тезу да је Балзакова поетичка амбиција да представи живот сâм, састављен од дјелова и трагова нечије егзистенције коју никад не можемо, чак ни путем књижевности, до краја спознати. Због тога се поступак поновне појаве ликова кроз различита дјела, међу којима је и Растињак, узима као главна нит ове антибиографије. Брукс одлази и корак даље, успостављајући однос између Балзака и његовог лика тако да они постају равноправни: „Растињак је још увијек био активан и моћан 1846. године; вјероватно је и надживио свог ствараоца, који је умро 1850“ (Исто: 37, превод Д. И.).¹

Према Бруксовој процјени, Жан-Естер ван Гобсек (стр. 38–54) је лик који се најчешће појављује у *Људској комедији*. Символ стицања богатства и капитала као новог економског модела, Гобсек „фигурира на прагу нове економије која редефинише новац као такав“ (Исто: 49). Злато је једино релевантно у људском постојању и једина константа у периоду успостављања модерног капитализма.

Кроз анализу лика Антоанете де Ланже (стр. 55–77) у први план је стављен проблем еротизма у контексту аристократске класе и начина на који жена има или нема право на сопствену судбину. Слободе које су доступне мушкарцима, женама измичу. Брукс истиче важност андрогинности у Балзаковим ликовима и ставовима, наводећи примјер Лисјен де Рибампреа који је подједнако интересантан и мушкарцима и женама. Лакоћа промјене наративне перспективе из мушког у женски угао и обрнуто један је од примјера на који начин је андрогиност присутна у Балзаковом дјелу. Брукс је тумачи као метафору за умјетника који ствара умјетност из себе самог, те се умјетност на тај начин позиционира изнад родних и/или сексуалних категорија. Ова тема је присутна и у тумачењима осталих ликова гдје се покушава докучити свијет другог.

Рафаел де Валантен (стр. 78–103) отјелотворује сукоб између Ероса и Танатоса, а уз помоћ Фројдовога учења протумачен је у свијетлу неодвојивости сексуалне жеље и жеље за смрћу (није случајно, истиче Брукс, да је последња књига коју је Фројд прочитао била управо *Шајринска кожа*). Прекорачења оностраног и уплив фантастичног у *Шајринској кожи* предлошак су за интернализовану борбу између знања, смрти, жеље и моћи.

¹ „Rastignac was still active and powerfull in 1846; probably he outlived his creator, who died in 1850”.

Лисјен де Рибампре (стр. 104–130), пјесник *Изјубљених илузија*, тежи успјеху и богатству, али није лако финансирати се писањем. Брукс ставља у јукстапозицију детаље Балзакове биографије, конкретно његову борбу да обезбиједи себи живот пишући с Рибампреовом биографијом. Успон новинарства и све промјене у законима тржишта које се дешавају у 19. вијеку у Француској чине књижевност неисплативом. Међутим, Балзак покушава да се бори против тога, те први позива на очување ауторских права и права интелектуалне својине не би ли спријечио да се догоди оно што се десило и Лисјену: да му књига буде објављена без његовог знања. Брукс овог лика тумачи као промјенљивог, нестабилног и непоузданог који због новца пристаје да се бави новинарством. У овом поглављу престањена је шира слика на који начин трговина, језик и књижевност бивају умрежени у 19. вијеку.

Жак Колен (стр. 131–154), познатији као Вотрен, али и свештеник Карлос Херера, својим бројним лицима из *Чича Горија*, *Изјубљених илузија* и *Сјаја и деде курџизана* фигурира кроз различите класе, друштвене положаје и улоге, које игра на границама моралног, али и политичког. „Оно што је истински дијаболничко у Колену јесте то што доводи у питање саму идеју друштвеног поретка“ (Исто: 154, превод Д. И.).² Уколико је Коленов идентитет и особност неухватљива, Брукс сматра да се тиме подрива кохерентност друштва које Балзак хоће да представи у свом његовом тоталитету и комплексности. Тиме, како Брукс тумачи, „само друштво је на крају илузија, ако не и превара“ (Исто, превод Д. И.).³

У поглављу о пуковнику Шаберу (стр. 179–194) питање имена и идентитета стављено је у први план, у периоду Наполеонових ратова и Реставрације. Ова биографија обиљежена *пјаносом историје* (Исто: 194) осликава не само борбу човјека за свој живот, име и породицу већ и на који начин друштвени положај ту исту борбу и условљава.

Анријета де Морсоф (стр. 155–178), јунакиња *Љиљана у долу* и Фачино Кане (стр. 195–194) из истоимене новеле важни су за Брукса јер су представљени гласом другог. Анализа лика Госпође де Морсоф заснива се на разумијевању граница слобода, репресије и цензуре еротизма, односу политике и индивидуалне среће, док се тема индивидуалне слободе развија кроз тумачење Фачина Кана.

Детаљним приказом развојне линије свих поменутих ликова кроз романи и/или новеле у којима се они јављају, Брукс фикционално и референцијално одваја, али истовремено и укида границе међу њима. У последњем поглављу, „Живјети фикционалним животима“, он узима за мото Вајлдов цитат да су „једино реални они људи који

2 „What is truly diabolical about Collin is that he puts in question very idea of social order“..

3 „[...] human society itself, is at bottom an illusion if not a fraud“.

нису никад постојали“ (Исто: 215). Вриједност и богатство Балзаковог дјела, Брукс илуструје Прустовим виђењем сврхе књижевности, која нам даје могућност да „видимо живот очима другог“ (Исто: 7), што у свијету преко двије хиљаде ликова поприма потпуно колосалну димензију. „Најмање што Балзаков лик добија је живот“ (Исто: 217), пише Брукс.

Студија Питера Брукса, поред занимљивог и исцрпног тумачења чињеница из Балзаковог живота, стављеним у контекст не само времена у коме је стварао већ и времена и мјеста у којима његови ликови живе, уз ненаглашено свеприсутну фројдовску психоанализу, може да послужи као својеврсна мапа у сналажењу кроз плодно Балзаково дјело, које савремени читалац тешко да и може да чита у цјелини, али може да сазна нешто више о Балзаковом животу које је све *Балзакове животи* и створило. Каткад се стиче утисак да има превише детаљног фабуларног приказивања Балзакових романа, али они су ипак стављени у контекст датог тумачења. Освијетлити једну имагинацију и креативни свијет писца кроз повлачење паралели с животима његових ликова свакако представља онеобичавање тог подухвата, које може допринијети популаризацији Балзакових романа у 21. вијеку. Узимајући у обзир величину Балзаковог опуса, ова анализа се чини тиме и значајнијом јер истиче у први план и ликове које критика није доминантно тумачила.

ЛИТЕРАТУРА

Brooks, Peter. *Balzac's lives*. New York: New York Review of Books, 2020.